

Husztai Péter

EMLEKPRÓBA

Miért???

Vieć a nyolcvanas évekből: — Hallottátok, igazi szenczió a Szovjetunióban. Utcai borotválóautómatákat állítottak forgalomba. A férfiember odamegy, bedob tíz kopejkát, bedugja a pófáját a igyukba, a gép bepacscsolja, és pillanatok alatt megborotválja. — Ugyan már! Ez helyeség. Hát mindenkiten különböző méretű a pófája. — Jó Eleinte!”

Az „átkosban” gyakran jártunk Moszkvába és Leningrádba vendégszerepelni. Jó lenne most leprázni ezeket az utazásokat, de az igazság az, hogy nagyszerű utak voltak. Összekovácsolódott egy ragyogó társulat, és a földrajzi távolágot és a nyelvi akadályokat leküzdve, sikerre vittek az Othellót, a Strályt, a Lóvá tett lovagokat, az Egy szerelem három éjszakáját, az Enekes madarat. Nagyszerű színházakat, szentidési színeseket ismertünk meg az ottani „átkosból”.

Most azonban nem az előadásokról akarok beszélni, hanem a meglepésekről, a titkokról, a megjelölésekről, a követhetetlen szovjet mentalitásról. Általában a legnagyobb és legelőkelőbb moszkvai szülőföldben, a Rosszijában laktunk, amely valóságos metropolis. Talán tíz alkalommal is laktam ott — néha több hétig —, de talány ma is, hogy este tíz után, a hét melyik napján, melyik szármány, melyik

kapun juthatnak az osztdályon felüli szálloda vendégei a monstumba.

Azután milyen expedícióknak kell részt venni, saját emeletünk felkutatására. Szeretek kilométereket gyalogni, de a Rosszijában rótti kirándulásokat néha megcsalltam. Főleg az bosszantott, hogy nem tudtam felfedezni a sehol, semmiféle rendszer. Természetesen a politikain kívül. Rejtély maradt számomra például a szállodai éttermek állandóan változó nyitásiának és zárásának időpontja. Valószínűleg már soha nem fogom megtudni azt sem, hogy az emeleti bifekben mikor és miért lehetett néha kopejkáért vagyunkókat érő, legfinomabb dán sajtokat, mérégárú francia bord kapni, s ugyanakkor vagyunkókat a polcokon roskadozó szovjet peszgot és a katonai kondorokban fonnagyandó uszkáló, gyanús kisléjű virált. Mikor, miért zárják le vértalanul a lépcsőházakat, lifteket, átjárókat, WC-keket. Mikor, miért kell — ha esetleg csak három vagyunkó is — csoportnak lenni ahhoz, hogy bejuthassunk valahova egy lötty lepsre.

Azután ott az egyik legizgalmasabb kérdés: mikor, milyen feladatra van a kilométernyi folyosók végén ülő termates — szétszavartó orosz fababúrára emlékeztető — gyezsurnajának? Mikor,

meddig és miért csak addig viheti a taxi az utast? Mikor (dopogható egy temető és miért csak akkor? Mit igazadnak, igaztatók ezek a kérdések, és bizony csodálkoztam is sok mindenen. Csodálkoztam például azon a népes családon, aki, fene tudja honnan érkezett a Bolszjába, az Anyegin előadásához, kosarakkal, elemzősdi batyukkal, fokhagyma-, vodka-, kőolaj- és uborkaillattal, majd miután végigbeszélgették az első felvonást, megelégedve, nagy élménnyel a batyujukban, elégedetten távoztak. Megcsodáltam az utcai könnigépet is, amelyik gombnyomásra jó adag „krasznyajmoszkvát” spricelt az illatozni vágyó kepeben, végül már nem is tűnt annyira abszurdnak az utcai borotválógép ötlete.

Aztán egyszer, óriási protreccióval, mint híres magyar színész, egy megbízható előtárs-bácsi kíséretében engedélyt kaptam, hogy végigjárjam az akkor éppen titkos Novogyercsi temetőt. A mesebeli órosz apóka büszkén mutogatta a temetőt. A parcellát, ahol Sztilin dídozta, barátai, munkatársai, harcostársai pihentek, aztán ahol Irszucy munkatársai pihentek, kérték Purcova asszonyt, akhez talán gyengéd szalak is fűztek. Kitértetés érés volt araszolni a sírok között, félelmetes és gyomorszórtó. Menekülni szerettem volna a temetőből meg a városból is. A szörnnyű titkokat őrző temető furcsa békéjében az öreg, látra

megdőbönt arcomat, mintegy mellékesen belekezdett saját történetébe. Kopogtatta a szavak először oroszul; azután kedves akcentussal magyarul. Onele is furcsa dolgok történtek. Hívó kommunista volt, fontos ember. Minden idejét, energiáját, hitét a pártnak, az ügynek dídozta. Csallája ritkán látta, de megértő volt. Tudták, hogy mindennek értelmre van. Aztán egy hajnalban, amikor a dolgok történni szoktak, csöngették a vitték az öreget Szibériába.

— De hát miért? — csaltantam fel.
— Nem kérdeztem, nem mondták — válaszolt az öreg.
— És a család? Mit tett? — igazáskódtam.

— A család semmit nem tudott rólam.

Reménykedtek, elíráttak, újra reménykedtek. Azután, 14 év után ugyanolyan vértalanul, ahogy elvittek, vonásra állították, hazajöttem. A gyermekeim nem ismertek meg. Azután napokig sírtunk és örültünk.

Döböntem hallgattam. Szinte kábultan kérdeztem: — De hát csak az érdekelte, hogy mivel vádolták? Hogy miért hurcolták el?

— Miért? Miért! — motyogott az öreg. — Mi az, hogy miért, felesleges, értelmelen kérdések. Értelmiségi okoskodás. Itt vagyunk, nem?

Itt vagyunk! — gondoltam, s borzongva néztem végig a parcellákon, a sírokon, a békés, nyugodt, megbocsátó temetőn.

Huszi Péter

Shakespeare tanár úr I.

Shakespeare-t játszani kell! A közönség követeli, és a teátrumok boldogan tesznek eleget ennek az óhajnak. Szезzonként Shakespeare-darabok tucatja került színre Budapestén és vidéken. Néha egy-egy dráma azonos időben, két különböző színházban is feltűnik. Azt talán mondanom sem kell, hogy Shakespeare a főkiskolán is szupersztár. Diákok, tanárok kedvence. Az elmúlt években titokban minden évi anyagba beletoptunk egy kis Shakespeare-t. Az első évben helyzetgyakorlatnak álcázott szövegekkel, „énfejedező” dialóg- és monológtrédekkel készültünk. Kaleidoszkópszerűen összefogtatta darabokat és szerepeket. A szerző a szemlenni improvizációkat jól űrte. Tulélt. Hiszen az Ahogy tetszik Rosalindja taládkat adhat Orlando-nak, egy kollégiumi szobában is. Júlia erkélye remekill mutatót az Uránia épület tetején, a Rákóczi úti forgatag főlött: a Szentivánéji álom mesteremberei pedig miért ne lehetnének a főkiskolai felépítelési készülő-dő, izgatott fiatalemberek?

Másodéban azután már jele-
netek következtek, amelyekben sűrűn váltogatták

egymást Rómeók és Júliák, Othellók és Jágók, Violák és Oliviák, Hamletek és sírások, és ezek kapcsán egy izgalmas kérdésbe botlottunk. A színpad paradoxonjai közül talán az egyik legképtelenebb, hogy a legzöb szzenvelő, lejtűndéribb játékosagú nő szerepeket nem nőeknek írták. Elektra és Antigone sőtét parázslását férfi színész lobogtatta meg először. Shakespeare női szerepeiről pedig közismert, hogy férfiak keltették életre. Bármilyen különös számunkra, hogy a veronai erkélyen fű Júlia válaszolat utogtva Rómeó forró szavaira, hogy Kleopatra, Desdemona, Ophelia, Titánia, Cressida, mind-mind fiúk és férfiak voltak a Globe színpadán, ezt a ténynt nem felejtjük el. S mitűnt a színezhaligatókat nagyon is izgatta ez a kérdés, érdekes kísérletet tanűi lehettűnk. Pucokt termé-
zesesen fiúk, lányok egyaránt imádják, de mennyi váratlan fordulat, mennyi feűszűség merűl fel, ha felcsere-
lűjük a Vízkereszt Ikperdját és a fű űlt magdra a lány ruháját, és a fűnak űt-
tűzűt lány a lányét.

Vagy ha a Szentivánéji álomban Demetriust és Li-

EMLÉKPRÓBA

sandert lányok, Helenát és Herminát fiúk játszóak. De hallgatóm meglepte más, váratlan felfedezésekkel is, amilyenek azután alapos elemzés, értelés után bele-
szűttűnk színes Shakespeare-
szűttűnk. Hogy Hamle-
tet minden lány el akarta jár-
szant, az természetes, de
melepbű, hogy az egyik leg-
izgalmasabb Oberon is lány
volt. Nagyszűrű Helenát jár-
szűtt egy fű, és érdekes kí-
sérletnek bizonyult a Ró-
meók és Júliák szerceserűje.
Macbeth boszorkányait fiúk
éreztek meg leginkább,
ugyanak fiúk kerültek leg-
kézelebb az Ahogy tetszik
lány szerepéhez, és egyik stű-
diómunkánkban a legérde-
kűbb makrancos Katát egy
hűrhűgásos fű alakította, és
szegény Yorick sirjánál élet-
men leglepűstűltabb, leg-
igazibű, legkolholistább más-
odik sirásójával egy pűt-
tűmnyű lány hallgatóm lepűtt
meg.

Harmadéban azután újabb
külűnlepes kísérletkebe kez-
tűnk. Elképzehető-e mond-
gát a János király egy feű-
szűlt dialógosa mai kűrnye-
zetben, egy lehallgatűkűszű-
lekekkel kidekorűtt vezűr-
igazgatűt szűbűben? Játűszűd-
hat-e az Othello a mai Cip-
ruson, az 1990-es évek vad
katűndű között, és megűr-
tűnhet-e az Ahogy tetszik
Budapestben ma, mondják a
Margitsűzgetű?

A velencei kalmár egyik
jelenetet több variációban is
feldolgoztuk, más és más el-
képzelt helyszínen. Dobbene-
sűt a különűbűség az azo-
nos szűvegű jelenetek között,
attűl függűen, hogy kis prűb-
szűnpadunkon Shylock és
Bassanio a Rialton vűtdűzűt
Shakespeare korában, vagy
egy postakocsiban a XIX.
szűzadban, vagy ma egy Ve-
lencebe repűlű Concorde feű-
ledűtűn, vagy mondják egy
elűkelű golfűbű puha gyű-
pén...
...

Shakespeare-nél szűvek festik
a helyszűnt, szűvekbűl
epűl a díszlet, szűvek jelzik
az idűt, a nappalt és az éj-
szakát, a nyaratt és a telet,
szűvek keltik a hangulatot.
Természetes teűt, hogy
minden stűdiúmunkban sokat
foglalkoztűnk a beszűd-
del, a szűveggel, a szűvek-
kel. Bűszkeszegelel tűltűtt el
a kűtűnű fordításaink tucatja.
Mikűzben összehasonlítottuk
egy-egy darab különűbűzű
fordításait, mikűzben izlel-
gettűk Arany János, Vűrűs-
marty, Petűfi, Babits, Kosz-
tolányi, Szabű Lűrűnc, Vas
István, Műszűly Dezűt raggű-
gűs sorait, megűrtűtem a
nagyszűrű Shakespeare-szű-
nűszűt, Alan Howardot, aki
egy elűadástűn után irgű-
kedűe sűhajtűtt fel: „Boldo-
gű lehetek, hogy Shakespe-
re-t a legnagyobb kűl-
lűlűtek űjra és űjra ma elű-
vű varázsolják!”.

Huzti Péter

Shakespeare tanár úr 2.

Talán már mondtam, hogy Shakespeare a főiskolán is szupersztár. Diákok, tanárok kedvence. Az elmúlt években titokban minden évi anyagba beloptunk egy kis Shakespeart. Az első évben helyzetgyakorlatnak álcázott szonettekkel, „énekfejlesztő” dialóg- és monológtrédekkel játszottunk. Másodévből aztán már jelenetek következtek, amelyekben sűrűn váltogatják egymást Rómeó és Júliák, Otellok és Jágók, Violaék és Oltiriák.

Harmadévből újabb különleges kísérletekbe kezdünk. Elképzelhető-e, mondjuk, a János király egy feszült dialógusa mai környezetben, egy lehallgatáskészülékkel kidekorált vezérigazgatói szobában.

Negyedévből azután Shakespeare-rel való szemelenkedséinket egy vizsgaelőadással koronáztuk meg. A Windsori vig nyolc szállítottuk át a „csatornán”, egy elképzelt magyar kisvárosba. A szövege nem változtattunk, de a

EMLÉKPRÓBA

szerepeknek felismerhető magyar karaktereket adtunk. Falstaffból levitézlett, hajdani sikerével kérkedő, piás bonviván lett; Ford úr, a kisváros egyik vállalatának vezérigazgatója, Page úr üzletkötő, feleségeik unatkozó egyetemista, Caius külföldről jött csodadoktor. A próbákkal — a színház szabályai szerint — felgyorsultak az események. Az időmódozást felváltotta a gyakorlati munka. Ki tudja hanyadszor újra meggyőződtem róla, hogy Shakespeare vigyáztak milyen nehezen adják meg magukat.

Ahogy haladtunk, egyre több nehézségbe ütköztünk, egyre és egyre többet szeretünk volna tudni a történetről, a szerepekről, a kapcsolatokról, a társadalmi viszonyokról, vonzódásokról és taszításokról.

A komédia néha felizzott az „átértékeléstől”. Volt, ahol tőrte, máshol hidegen visszautasította. Végül is úgy

éreztek, érdemes volt ilyen hatalmas fába vágni a fejszénket. Örömmel fedeztem fel az előadásokon a sok fiatal arcot, a nézőtérben a hamisítatlan koncerthangulatot, a nevetést, a tapost, a dobogást, a vissza-visszatérő érdeklődőket. Meg aztán ki tudja? Talán éppen ez a kis színészcsapat, esetleg egy új fordítással a tarsolyában, évek múlva, színészileg megerősödvé, újra nekiindul a windsori titkok megfejtésének.

A Shakespeare-stúdiumok alatt ugyanolyan furcsa fényeket láttam felvilanni a hallgatók szemében, mint kollektív pillantásában és saját képmén, ha előadások színetében az öltözőtükörbe pillantok. Ezek a fények Shakespeare mágius, veszedelmes tűzének visszényei.

Shakespeare tanár úr! Ha ilyen magára repülőse velünk, mi ilyen magáról potyanunk vissza, ha az diom, a varázs, a reptülés véget ér. Minden próba, minden előadás után!

Shakespeare tanár úr! Ott a stratfort-i oltár előtt! Hát vigyázz ránk, figyelj ránk!

HUSZTI PÉTER

EMLEKPRÓBA

Ajándék sorsok 1.

Magyar drámák, szívügyeim! Történetek egyszerű, csetlő-botló emberekről, múltunkról, jelenünkéről. A történelmünkéről. Nemzeti hőseinkről. Királyainkról. Mártírjainkról és áruelőkéről. Tragédiák, komédiák: rólunk.

Feszült, sístergős és álmosító dialógusokat hallok, forró, sikeres, vastapsos, és letaglózóan unalmas bemutatások emléke merül fel a múltból. Jeles és jeltelen pillanatok. Szubjektív emlékfoszlányok, néhány, számomra fontos drámáról és szerepről, amelyek végül is életemet alakították, gondolkodásomat formálták, amelyeknek mestereket, barátokat köszönhetek, amelyek — ahogy így visszanezék és régi és új fotókat

forगतok — gesztusaimat, arcom vonásait faragták.

Tűnődésem, emlékeim felidézése talán nem csupán magánügy. Titkon hiszem, hogy egy-egy igazi pillanat, átélhető gesztus, váratlanul felizzó jelenet, forró este tovább él „játsszóársalmban” is, akik a nézőtérén hűségesen velünk tartottak, még a néha bizony farasztó, kimerítő utainknál is.

Több mint negyedszázados színészi és rendezői életem mérföldkövei magyar drámák voltak: Bornemisztól a fiatalabb kortárs írókig.

Katona József Bánk bánjához kötődik a kezdet kezdete, elhatározásom, hogy életemet a színházhoz kötöm.

A Rákóczi gimnázium

színjátszó körében adtuk elő — a hályogkovács batorságával — az ötfelvonásos drámát, s hogy a közreműködőkre legalább olyan hatással volt az előadás, mint a nézőkre, bizonyítja, hogy jó néhányan az akkori lelkesekek közül ma is az irodalom, a színház berkeiben tevékenykedünk. Katona drámájával néhány év múlva életem újabb sorsfordulóján újra találkoztam. Bánk szerepével diplomáztam. (Csak zárójelben jegyzem meg, mennyire más volt ez az öreg, huszonkét éves Bánk, mint az a másik, taknyos tizenhat éves.)

Az első tévoya lépéseket a Madách Színház színpadán Füst Milán IV. Henrik királyában tettem, azután már mint frissen szerződött tag, jó nagyot ugrottam időben is, műfajban is. Az első zajos sikeremet a habkönnyű, Tabi László-vigjátékban arattam. Váratlanul

ért, hogy én, aki a főiskolán klasszikusokkal készültem a nagybetűs hivatásra, egy bugyuta balatonbúri rendőr tizedessel törik be az arisztokratikusan fanyalgó színházi világba. De hát így volt. Azóta azonban nagyot változtam én is, ma már izgatottan várom tragikus sorsú királyok, császárok, máglyára küldött mártírok, kiherélt papok után és mellett a kótyagos, handabandázó mókamester kóbor lovagokat, s mi tagadás, boldogan lubickolok a nézőtérről bugyborékoló, visongó, szívet bizsergetető habotában.

A szerepek azonban vesztésesen vissza is hatnak ránk, színészekre. Be kell vallanom, hogy történelmszemléletemet, népről, magyarságról, szabadságról alkotott nézeteimet, barátságáról, hűségéről, szerlemlőről vallott hitemet is alaposan megmérték és próbára tették szerepeim.

HUSZTI PÉTER

EMLÉKPRÓBA

Ajándék sorsok 2.

Talán legjobb Madách Imre tragédiájával kezdem, amelyben sok karakter szerep után találok az Ádámmal a TV-változatban, majd sok év múlva Luciferrel a Madách Színházban. Élet és halál. Fény és árnyék. Hit és tagadás. Kétség és remény. Lenni vagy nem lenni? Hányszor és hányféle életre keltett figura szegezte nekem ezt a gyomorszorító kérdést. Magam is elcsodálkozom, hány életet éltem végig, mennyi, mennyi üzenetet kaptam a sorsból. Néhányat futólág felidéznék. Persze a teljesség igénye nélkül.

Szomorj Dezső II. Lajos királyával száználhány estén harcoltam végig egy póttakirály törvénytörő tragédiájt; Szabó Magda Meráni fiújával, Béla királlyal küszködtem a kérdéssel, amely Bánk bánt is győzti: ebben a szerencsétlen kis országban ki idegen, s ki a magyar; Illy Gyula sziporkázó ripacs Zsigmondjával a politikacsináló önfeladat boldogságában fürödtem; Németh László Arulójában pedig az

aszkléta Görgey tábornok igazságát kerestem, ami akkor igazi szentségtörés volt; Sütő András Szerbét Mihályával a hitemért mehettem máglyára, Karinthy Ferenc Gellérthegyi álmokban tucattnyi, engem is feszítő kérdésre kaptam és a színház csodája folytán adtam választ a lent ülöknek; Illés Endre közeli múltban és jelenben játszódó, vezéres színpadi játékaiban az erkölcs szorításával birkóztam; Görgey Gábor ragyogó Komámasszony, hol a stukkerekében — amelyet két különböző előadásban is megrendeztem — történelmünk állandóan ismétlődő, keserű komédiájával szembeálltam; és mintha ezt folytattuk volna Bekés Pál Női partitörés... című lakótelepi víziójával, amelyben már a legifjabb generáció fájdalmas, keserves és gyakran reménytelen beilleszkedési tragikomédiáját igyekeztünk színpadra állítani.

Ebben a szezonban két világhírű magyarral hozott

össze a jó sors! Molnár Ferenc briliáns Testőrét estéről estére lelkesen játsza velünk végig a közönség, hiszen a titok, a szerelem, a féltékenység, férfi és nő kapcsolatának titka mindenkit közelről érint. Igen, a titok! Színészi és rendezői munkámban a titkok érdekelnék a legjobban. Emberek szorongató, gyötört, félve örözt titkai. Talán ezért foglalkoztam évek óta Lengyel Menyhért drámája, a Tai-fun. Ez a pokoli küzdelem távolságok, fölérések, kultúrák és hitek között. A titkok és talányok, a fektelen szenvedélyek drámája, az igazenségek tragédiája.

Évek óta nyugtalanít. Vissza-visszatért fülemba a dráma „zenéje”. Lassan kirajzolódott előttem a század eleji berlini lakás és különleges lakói, akik titkokat, „gyűjtögető” munkájuk közben néha, ünnepi éjszakákon Berlinbe varázsolják Tokiót. Úgy érzem, ez a teatrális fuldokló történet tébolyult szerepeivel most valamitől idősebb lett és úgy gondoltam, most együtt van egy csapat: dramaturg, fiatal színészek, díszlet- és jelmeztervezők, lelkes

munkatársak, akiknek van kedvük és bátorságuk ehhez a kalandos, veszéllyel teli utazáshoz.

A hűsünkbe vágó drámákkal, a nekünk kegyetlenül tükröt tartó komédiákkal seregnyi kérdést vetettünk fel és néhányra talán választ is adtunk. A döbönt csendekre, a meghatót pillanatokra, a magunkra ismerős kegyetlen hahotáira visszagondolva hiszem, hogy ezeken az igaz estéken drámaírók és színészek, rendezők és tervezők és közönség összejátszottunk, együtt gondolkodtunk, vigadtunk és keseregtyünk a sorsunkon.

Es még valami. Talán egy ilyen „lelétező lélekgi” este után kezdtem el tűnődni, hogy mit is jelent számomra a színészet. Akkoriban fogalmaztam a magam végülását is: hogy végül eljuthatok ajándékba kapott sorsokat, szenvedhetek és tombolhatok mások helyett, megidézhetek árnyakat, megmutathatok hősokeket, áldozatokat, gyűlölnivalókat, akik köztünk élnek, bennünk laknak, akik végül mi is voltunk, vagyunk is lehetünk.

Számomra mindenesetre ez a színház, ez a színészet mákonya.

HUSZTI PÉTER

EMLÉKPRÓBA

A mágikus színház

Arthur bácsi — sokévi távollét után — hazalátogatott Angliából. Oriási szervezkedés kezdődött. Levelek, üzenetek, telefonok, nehogy félreértsem a dátumot, amikor két jegy kell Shakespeare: Lóvá tett lovagjaihoz, ha jobb hely nincs, az első sor közepére és persze potyán.

Arthur bácsi húsz éve szakadt Londonba, s ott egy nagy reklámügynökség vezére. Felesége, akit drasztikusan itthagytott és elhagyott, azóta nem is látta, levélben sem érintkeztek. Nóra néni — az elhagyott feleség — agyából pattant ki a pikáns ötlet, hogy két évtizednyi sértett hallgatás után itt találkozzanak újra a színházban, ahová Arthur bácsi egyenesen a repülőtérről érkezik.

Nóra néni színésznő volt

valamikor. Dali társulatokkal utazta keresztül-kasul az országot, három-négyen játszották a teljes Ember tragédiáját, néhány Richardot és Henriket Shakespeare mestertől és minden második és harmadik napon kihoztak egy-egy könnyű vígjátékot, édes operettet. Szóval, ahogy mondani szokta, nem vakokoltak annyit a darabokkal, mint mi, manapság. Nóra néninek fülébe jutott, hogy a Lóvá tett lovagok nagy huncutkodás, ezért választotta ezt a darabot a furcsa vizionlástához.

Minden ment, mint a karikaesapás. Nóra néni kidekorálva, nem spórolva fodorással, szempfestékekkel, rúzzsal, kölnivel, púderrel, már két órával a kezdés

előtt le-fel sétált az előcsarnokban, idegesen legyeztetve magát a két színházjeggyel. Arthur bácsi szerencsésen landolt és a tarsi egyenesen a színházba hozta. Kezds előtt kilestem a nézőtérre és meghatottan láttam, ahogy egymás mellett feszengetek az első sor közepén, csak egy-egy hűvös szót váltva, mintha csupán a véletlen ültette volna össze őket. Elkezdődött az előadás, lelkesen, remekül komédiázott mindenki, mintha érezték volna, hogy nem babra megy a játék. Néha lopva elkaptam Nóra néni csillogó szemét, ahogy Arthurra sandított, büszkén, gögösen, mintha ezt mondta volna: „Látod, te vadember, itt is lehet élni, itt is lehet mulatni, látod, engem itt mindenki ismer, nekem mindig ide adnak jegyet az első sor közepére.”

Az igazi haddelhad a darab végén következett.

Az összes bohóc becsődült, hogy bemutassa az ünnepi előadást a királyi párnak. Elszabadult a pokol. A nézők visongtak, tapsoltak, az óriási hangzavarban alig tudtuk folytatni „Herkules és a csörgőkigyó” dögletes históriáját. Hatalmas sisakom rostélyja mögül lesandítva a nézőtérre döbbenetes dolgot tapasztaltam. A hangorkánban, tapsiharban az első sor közepén egy idősebb angol úr és egy elegáns hölgy kissé egymásnak dölve, a bizonyára fárasztó utazás és az izgatott készülődés hetei után, mint két jól nevelt gyermek, békecsen szunyókált. Büszke lettem a rostély alatt. Mégiscsak nélkülözhetetlen a munkánk! Lám, micsoda creje van a színháznak! Két évtizednyi csillapíthatatlan, örjöngő gyűlölködés, szitkozódás, acsarkodás után Arthur bácsi és Nóra néni — a mi mágikus hatáskunkra — újra együtt alszik!